

továbbítására szolgáló technikai eszközöknek s Morelnek a jövő fejlődésre vonatkozó ábrándjainak szentelvék, mely utóbbiak elég bizarrok ahhoz, hogy teljes mértékben megnyerjék Szabó tetszését.

A hol Szabó az általánosságok kényelmes országútjáról letér, minduntalan megbotlik egy-egy realitáson. Így a felszólalók sorra megczáfolták a zajtól izolálás, a természetes világítás és a szellőztetés technikájához fűzött fejtegetéseit és következtetéseit. Azt a kijelentésést pedig, hogy «ideális könyvtárépület persze az volna, amelynek építése zseniális megérzéssel biztosítani tudná, hogy e technikai fejlődés jövő vívmányait a mai épületben is nehézség nélkül alkalmazhassuk majd» czáfolni nem, csak megmosolyogni lehet.

Ezek helyett czélszerűbb lett volna azt is elárulni, a miről úgy a tervpályázat, mint az előadás mélységesen hallgat, hogy mibe kerülhet az építkezés, mert ez egyik legfontosabb kiinduló pontjuk a pályázóknak. Szóvá is tették ezt a vitában az érdekeltek s akkor azt a kijelentést nyerték, hogy egy millió van a költségekre előirányozva. Pecz Samu tanár, a műegyetem új könyvtárának építője szerint azonban a program sokféle kivánságát még a legnagyobb tekarékosság mellett is csak ez összeg másfélszeresen lehet megvalósítani. E körülmény azonban hihetőleg nem gátolja meg a terv kivitelét, csak úgy nem, mint a közmunka-tanács tiltakozása a «központi» könyvtár elhelyezésére fekvésénél fogva sem alkalmas Tisza Kálmán-tér beépítése ellen.

Σ

J. van den Gheyn. *Le Bréviaire de Philippe le Bon. Reproduction des miniatures des manuscrits Nos 9511 et 9026 de la Bibliothèque Royale de Belgique.* Bruxelles, 1909. G. van Oest. 2°. 24 l. 61 tábla.

A bibliofil burgundi hercegek közül Jó Fülöp volt a legszenvedélyesebb könyvgyűjtő. Közel ezer kéziratot gyarapította. A személyes használatára készült s ma is azonosítható breviáriumok közül legnevezetesebb az, melyet a brüsszeli kir. könyvtár őriz s melynek miniatűrjeit van den Gheyn, a tudós Jézus-társasági atya most először teszi közzé, miután a breviáriumot szövegkritikai szempontból már előbb feldolgozta.

Jó Fülöp brüsszeli breviáriuma két kötetből áll. A pars hiemalist tartalmazó I. kötet 526, a pars aestivalist felölelő II. pedig 527 lapot számlál. A kalendárium francia eredetre utal, a mennyiben a speciális francia szentek ünnepeit is feltünteti. A miniatűrök közt francia nemzeti szentek és hősök

ábrázolásaival találkozunk, így a S. Denisével, a két S. Louiséval, a Nagy Károlyéval. A breviárium eredetére fölvilágosítással szolgál az I. kötet 308. lapjának egy miniatürje.

A burgundi ház czimerével diszített, takaróval borított imaszámolyon térdel Jó Fülöp s megjelenik előtte András apostolnak, a Ház védszentjének alakja. A II. kötet 258. és 383. lapján a herczegnek és feleségének arczképes ábrázolásait látjuk. Mint-hogy Jó Fülöp első feleségével, Portugál Izabellával 1429. jan. 10-én (*nouveau style*: 1430) lépett házasságra, így e dátum terminus a quo-t képez. A miniatürök stílje az 1430–1440 közötti évekre utal. A breviáriumot egy XIII. századi oly példány után másolhatták, mely a VIII. Lajos családját különösen tisztelő valamely templom számára készült, s melyet talán Sz. Lajos készíttetett azon czélzattal, hogy testvéreinek, Artois grófjának és rokonainak a Sainte-Chapelle papságának imájában különös helyet biztosítson. Delislenek már régebben felállított e hipotézisét van den Gheyn most újabb érvekkel támogatja.

A két kötet 52 alakos miniatürt tartalmaz, ezek közül 9 egész lapot elfoglaló, 43 pedig kisebb méretű. Azonkívül majd minden lap növényi ornamentikával diszített kereteléssel ékes. A miniatorra vonatkozólag eddig két vélemény állott egymással szemben. Delisle ezt oly párisi műhelyben kereste, mely a XV. század elején a királyi ház hercegei számára dolgozott. Nézetét arra alapította, hogy a brüsszeli kézirat miniatürjei analógiákat mutatnak, kivált a szinezés tekintetében de Berry herczegnek, az V. Károly testvéreinek André Beauneveutól illuminált hires zsolteros könyvével, s arra, hogy az írás paleografikus típusa határozottan francia, sőt épen párisi. Ezzel szemben Durrieu a breviárium hat miniatürjében a flamand Guillaume Vrelant kezére vélt ismerni. Van den Gheyn a két vélemény közötti eltérést azon föltevésével hidalja át, hogy a két kötetet Párisban írták s Flandriában illuminálták, még pedig abban a bruge-i műhelyben, melyben Vrelant tanult. Vrelant-t magát már tisztán chronologiai okokból is el kellett ejteni: első nyomaira csak 1454-ben bukkanunk, főműve, a *Chroniques du Hainaut* II. kötete 1467-ből van datálva, 1481 vagy 1482-ben halt meg. A van den Gheyn nézetéhez való csatlakozást megnehezíti, hogy nem ismerjük Vrelantnak ifjúkori műveit. Kétségtelen annyi, hogy a breviáriumot Párisban írták; a párisi elegáns, tiszta írás annyira sajátos, hogy azt nem lehet összetéveszteni még más francia vidék írásával sem. Nehezen képzelhető, hogy Jó Fülöp a Párisban íratott breviáriumát Brugebe küldte volna diszítés végett, holott magában Párisban jeles iskola virágzott, bár ismeretes, hogy a herczeg flamand művészekkel összekötetésben állott. Stilkritikai okok arra készítetnek, hogy a Delisle álláspontját fogadjuk

el, aki a két brüsszeli kodex miniatürjeit párisiaknak tartotta. A Delisle érveihez a magunk részéről a következőket csatolnók. A kis extremitások a párisi iskolának már a XIII. századtól sajátosága. A négyzet-rácsosozatos háttérrel sehol sem alkalmazzák szívesebben, mint a párisi műhelyekben, legkevésbé élnek pedig vele a németalföldiekben. A breviárium némely lapján olasz hatás észlelhető, így első sorban Jessé fájának szimbolikus ábrázolásán (repr. Pl. I.). A párisi miniatürben a XIV. század második negyedében virágzó Pucelle-iskolában jelentkezik először az olasz hatás. Haseloff (Michel, II: 358.) ugyan azt állítja, hogy már kevéssel 1250 után lép föl a dróleriekben és a keretelésben, a mint általában a XIII—XIV. század könyvdiszítésére annyira jellegzetes drólerieket inkább hajlandó olasz eredetűeknek tartani. Ezzel codexekben csak szórványosan találkozzunk dróleriekkel, leginkább még bolognaiakban, a XIII. század végén, szóval oly időben, midőn az ősi egyetemi városban működő miniatöriskola francia befolyás alatt állott, továbbá nápolyiakban, a melyekre nézve már a politikai okok is eléggé magyarázzák e hatást. A dróleriek, merveilles-ek francia szülemények s szorosán összefüggnek az egykorú francia szobrászattal, sőt az irodalommal is, a hol tulajdonképeni gyökerük rejlik. A francia udvarnál a XIV. század elejétől kezdve mutathatók ki olasz festők; egy bizonyos Filippo, Giovanni Bizuti, Niccolò Mars 1304-től az udvarnál mint fizetett *pictores regis*-ek szerepelnek. Azóta egész a királyság bukásáig tart az olasz festőknek a francia udvarral való összekötetése s párhuzamosan — s természetesen más okoktól is előidézte — az olasz művészetnek a francziára hatása. Abban az időben, midőn a Jó Fülöp brüsszeli breviáriumának miniatürjeit készítették, Flandria s első sorban a flamand miniatürfestészet még érintetlen az olasz hatástól. A breviárium némely miniatürjének a Vrelant művészetével rokon jegyei azon körülményből magyarázandók, hogy a párisi miniatürfestészet a Jean Pucelle iskolájának lehanyaglásával, a XIV. század második felétől kezdve a realisztikus flamand művészettől is igyekszik tanulni, kivált a mi a tájképet és a genre-jelenetek ábrázolását illeti.

Az illuminált kódexek kiadása körül sok érdemet szerzett van Oest-czég kitünő fototípiákat készítettett a nemcsak művésztörténeti, hanem kosztümtani és heraldikai szempontból is igen becses breviáriumnak egész lapot elfoglaló mind a kilencz miniatürjéről, összes kisméretű képéről, s a csak keretdiszítéssel ellátott lapok néhányáról.

Gerevich T.

Gustave Lanson. *Manuel bibliographique de la littérature française moderne 1500—1900.* Paris 1909—1910. Hachette et